

Tuovi Paju & Maijaliisa Kalliomäki

Kolme naista Kannakselta

Kolme naista Kannakselta

Tuovi Paju & Maijaliisa Kalliomäki

Kolme naista Kannakselta

Teri-säätiö

© 2015 Tuovi Paju ja Maijaliisa Kalliomäki
sekä kuvien oikeuksien alkuperäiset omistajat

Kustantaja: BoD – Books on Demand, Helsinki, Suomi
Valmistaja: BoD – Books on Demand, Norderstedt, Saksa

ISBN: 978-952-330-079-8

Lukijalle

Me tämän kirjan tekijät olemme kiinnostuneita murrosaikoina eläneiden kohtaloista. Niistä, joihin suuren yleisön huomio ei ole kohdistunut ja joita on usein kuullut vain lähipiiri. Muistojen sirpaleista, jotka kuitenkin liittyvät kokonaiseen aikakausiin.

Monet näistä ovat naisten elämänkohtaloita. Sattumukset johdattivat meidät kolmen tarinan pariin, ja haluamme saattaa ne Kannaksesta kiinnostuneiden ulottuville. Sankarittariemme vaiheista kuvastuu Suomen kaakkoiskulman monikulttuurisuus.

Näiden naisten taustoja tutkiessa löytyi yllätykseksemme jopa kaukaisia sukulaisia.

Olemme kiitollisia saamastamme avusta ja tuesta koko sille yhteistyöverkostolle, joka työn aikana ja osin jo sitä ennen on syntynyt. Haluamme erityisesti kiittää Kari Kohoa kirjan taitosta ja Veli-Pekka Sevónia termien tarkistamisesta.

Tämän kirjan toteutuksen on mahdollistanut Teri-säätiön taloudellinen tuki.

Helsingissä 29.9.2015

Tuovi Paju Maijaliisa Kalliomäki

Sisällys

Lukijalle.....	5
Rakkauden hauta ja Martha von Haartman.....	7
Isän ja tyttären tarina.....	57
Uudenkirkon Vammelsuun Metsäkylän tyttö.....	73

Rakkauden hauta ja Martha von Haartman

Huhuja ja tarinoita

Uusikirkkolaisten ja terijokelaisten retkikohteena oli usein Eugene Kartavtsevin vaimonsa muistoksi rakennuttama kirkko ja Maria Kartavtsevaa ja hänen lempinalleaan esittävät patsaat. Ne houkuttelivat turisteja myös muualta, koska ne kiehtoivat ihmisten mielikuvitusta ja synnyttivät erilaisia arvailuja ja tarinoita.

Mielikuvitusta ruokki myös Jaakko Terenttilän romaani ”Rakkauden hauta”, joka on sijoitettu tähän maisemaan. Siinä Annan voi kuvitella vastaavan patsaan Mariaa ja Andrein taas patsaan ja kirkon pystyttäneitä Eugene Kartavtsevia. Romaanissa rikas hummaileva upseeri Andrei rakastuu orpoon, viattomaan Annaan, menee hänen kanssaan naimisiin ja vie nuorikkonsa perheen omistamalle huvilalle Kannakselle. Lyhyen ihanan ajan jälkeen Andrei palaa yksikköönsä Pietariin. Siellä hän alkaa pian viettää huikentelevaa elämää eikä palaa noutamaan Annaa, vaikka on niin luvannut. Annalla on seuranaan oikea karhupentu Sibirjak, kun hän usein nousee harjanteelle katselemaan merelle, josko valkeita purjeita jo näkyisi. Lopulta hän riutuu ikävään ja kuolee. Andrei palaa, mutta hänen nuori vaimonsa on peruuttamattomasti poissa. Andrein vaatimuksesta Anna haudataan huvilan lähelle. Karhupentu vartioi emäntänsä hautaa, kunnes se kuolee ikävästä vahtipaikalleen. Andrei eroaa armeijasta ja ostaa samalla vapaaksi sotilaspalvelijansa

Grigorin, jolle hän uskoo salaisuutensa: halun rakentaa kirkko Annan muistolle ja oman sielunsa pelastukseksi. Kun rakennuksen muurit ovat kohonneet kuuden sylen mittaan, entinen sotilaspalvelija palaa munkki Grigorina. Andrei etsii Pietarista käsiinsä taiteilijan, joka on nähnyt Annan, teettää hänellä patsaan, ja se asetetaan juuri sille paikalle, missä Anna oli turhaan odottanut miestänsä palaavaksi. Kirkon valmistuttua Andrei jättää sen munkki Grigorin hoitoon ja purjehtii länteen, auringonlaskun suuntaan.

Emmi Mikkolainen on kirjoittanut toisenlaisen kertomuksen ja otsikoinut sen "Rakkauden hauta Vammelsuussa. Todellinen elämäntarina." Hän oli lähtenyt selvittämään hautakiveen ha-

Maria Kartavtsevan patsas ja Rakkauden haudan kirkko synnyttivät monia tarinoita.

kattua tekstiä: ”Vaikka elämäsi aikana en riittävästi hellinyt ja arvostanut Sinua, rakas Maria, nyt kuolemasi jälkeen olen täyttävä kaikki toiveesi. Sinun, koko sielustani, Eugene”. Mikkolainen kertoo haastatelleensa tilan entistä puutarhuria sekä erästä Kartavtsevin perheen läheisesti tuntenutta helsinkiläisrouvaa, jonka äiti oli toiminut Marian seurana. Hänen mukaansa Maria Kartavtsevan vanhemmat olivat eronneet tytön ollessa pieni ja tämä oli elänyt isoäitinsä hoivissa. Tyttö meni teatterikouluun, rakastui opettajaansa, sai 17-vuotiaana hänen kanssaan pojan ja päätti elättää itsensä ja lapsensa omalla työllään. Hän alkoi kirjoittaa, olihan hän tunnetun kirjailijan tytär. Muutettuaan Moskovasta Pietariin hän sai työtä Kirjailijaseurasta. Sen raha-asioita hoiti syvällisesti sivistynyt tuomari, upporikas pankkiiri Eugene Kartavtsev, joka oli tehnyt matkakirjoja. Avioliitto solmittiin pojan ollessa 8-vuotias. Kartavtsev otti hänet nimiinsä. 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa perhe hankki Vammelsuusta maatilan, jonne rakennettiin kaunis huvila ja perustettiin ihastuttava puutarha. Rinteeseen pystytettiin ulkoilmateatteri, jossa pietarilais-taiteilijat esiintyivät. Maria oli esittänyt toivomuksen kirkon rakentamisesta. Marian poika oli ylennetty merivoimien luutnantiksi ja solminut avioliiton suomalaissyntyisen aatelistyön Martha von Haartmanin kanssa. Nuorella parilla oli poika ja tytär, joiden isä surmattiin myöhemmin sodassa. Marian sairastuttua syöpään apua haettiin myös ulkomailta. Eugene oli onneton ja tahtoi tehdä kaikkensa vaimon parantamiseksi. Hänen muisteltiin sanoneen: ”Miksemme menneet ennemmin naimisiin? Nämä viisitoista vuotta ovat olleet elämäni parhaat.” Maria oli saanut eräältä ystävältään leikkinalen, joka oli hänellä aina mukana.

Maria kuoli, ja hautajaiset pidettiin loistavin menoin Pietarissa, mutta hänet haudattiin huvilan lähelle. Aviomiehen suru oli suunnaton, ja hän päätti toteuttaa Marian toiveen kirkosta. Hän ryhtyi myös suunnittelemaan haudalle muistomerkkiä taiteilija Litshevin kanssa, siitä huolimatta että taiteilija oli ollut Marian rakastettu. Kirkko valmistui 1914 ja vihittiin usean papin avusta-

mana. Sitten Eugene matkusti Sotshiin ja jätti kaiken uskottunsa huostaan. Valamosta tuli munkki hoitamaan kirkolliset tehtävät.

Emmi Mikkolaisen mukaan saksalaiset joukot olisivat ryöstäneet huvilan ja vieneet yön aikana arvokkaan omaisuuden laivoihinsa. Vammelsuun ja Metsäkylän asukkaat muistivat Marian hyvänä ja rakastavana ihmisenä. – Jatkosodan jälkeen paikalle palanneet kertoivat kirkon olevan raunioina ja Rakkauksen haudan kadottaneen muistomerkkinsä. Kirjailija Yrjö Kokko kertoo kirjassaan ”Sota ja Satu” karhunpentuveistoksen olleen terijokelaisen huvilan kuistilla, missä hän valokuvasi sen.

Näitä tarinoita tarkemmin Villa Marijoen elämän on tuntenut Martha von Haartman, joka itsekin asui siellä. Hänen elämäntarinansa on Kannaksen evakoille ehkä Marian patsastakin kiinnostavampi. Hän on kertonut vaiheikkaasta elämästään muistelmakirjassaan.

Marthan suku

Martha von Haartman syntyi Pietarissa 20.8.1885. Isän, Fridolf Rafael von Haartmanin, iloksi tämä perheen neljäs lapsi oli tyttö. Isä oli suomalainen aatelismies, joka käytyään kadettikoulun Suomessa hakeutui Venäjän armeijaan, missä oli paremmat etenemismahdollisuudet. Hänestä tuli leskikeisarinna Maria Feodorovnan hovin seremoniamestari. Keisarinna, joka oli alkuaan Tanskan prinsessa Dagmar, oli Suomen ystävä. Martha tapasi keisarinnan jo lapsena. Myöhemmin Rafael von Haartmanista tuli valtioneuvos. Hän toimi myös liike-elämässä ja käynnisti ensimmäisenä Suomessa makuuvaunuliikenteen. Isän isä Carl Daniel von Haartman omisti Piikkiössä Raadelman kartanon, jossa Aleksanteri I oli yöpynyt vuoden 1808 sodan jälkeen.

Äiti Alice Pinello polveutui alkuaan italialaisesta suvusta, jonka yksi haara kulkeutui Hollannin kautta Ruotsiin. Esi-isä

Tämän kirjan kolme naista ovat eläneet Terijoen ja Uudenkirkon Vammelsuun tienoilla. Heidän kohtalonsa vievät lukijat sittemmin Kannakselta Laatokan rannoille, länteen Ruotsiin, ja toisaalta Pietariin ja Krimille. Mukana on Rakkauden haudan kiehtova tarina, nuoren lotan rintamakokemukset ja sodanjälkeisen yhteiskunnan monet muutokset.

Huolimatta erilaisista yhteiskunnallisista lähtökohdista – aatelisto, työväestö, upseeristo – heillä oli paljon yhteistä. Kaikissa kolmessa naisessa, Marthassa, Elinassa ja Ulla-Maritassa, oli suomalaista sitkeyttä, halu selviytyä ja kyky hankkia ja omaksua uusien tilanteiden vaatimat taidot. Lisäksi he olivat kielitaitoisia, mikä olikin luonnollista sillä Kannaksen alueella. Voinee sanoa, että heissä oli myös luontaista kansainvälisyyttä.

Sotakokemuksista ja usein karuista olosuhteista huolimatta he elivät varsin pitkän elämän. Kerrotut tapahtumat ajoittuvat 1800-luvun loppupuolelta 2000-luvun alkuun. Siten kirja on myös matka Suomen historiassa kolmen naisen kokemana.

ISBN 978-952-330-079-8

